

szomorú szűrőjén át válik csak ez a kor olyan széppé és kívánatossá, hiszen akkor is nehéz volt az élet, de a szellem szabad volt, a kultúra tájait még nem dulták fel a tudás ellenségeinek hordái és a szabadság nem forgott állandó veszélyben. A könyvben szereplő fiatal emberek hittek az élet értékében és izgalmas kíváncsisággal várták, hogy mi jön ezután.

A választ Zweig másik könyve adja meg, (*Einsetzung eines Königs*, Querido Verlag), mely a háborúba vezeti az olvasót. Ebben a könyvben Zweig a fiatalság után a férfikorba érő embert rajzolja meg, akiben összeomlik mindaz, amiben hitt és remélt valaha. A könyv a *Grischa*-ciklus legújabb kötete, oldalait már régen, előbbi könyveiből ismert alakok népesítik be. A könyv nem frontregény, hanem a háború politikájának összeshívódott titkaiba vezet be, oda, ahová a fronton harcoló katonáknak sohasem volt betekintésük. A keleti hadszíntéren játszódó regény azokat a sakkhuzásokat mutatja be, melyeket a német vezérkar ezer és ezer ember életével és a kis balti állam, Litvánia felszabadulásával tesz. Hogyan állítja be a német imperializmus az önrendelkezési jog fellobbanásával életre hozott balti nemzeti törekvéseket a maga érdekei szolgálatába, hogy akar hasznot húzni a breszt-litovszki békéből és a forrongó Oroszország átalakulásából, milyen hideg fejjel határoznak és kísérleteznek itt nem is emberek, hanem államok sorsával: erről számol be a könyv. És ezeket a törekvéseket is egyéni akciók, szerriervágások és személyi intrikák kísérik, mint elmaradhatatlan motívumai minden emberi munkának. Mélyen elszomorító és lehangoló könyv Zweignak ez a nagy alkotása, mely az előbb tárgyalt regény után különösen éles fájdalommal eszmélteti fel az olvasót: mennyire másképpen képzeltek el az életüket azok, akik valamikor Münchenben, mint diákok tanultak és készültek az életre, amihez azt hitték, a tu-

dás és a szabadság szeretete is már jogot ad.

Arnold Zweig felidézte fiatalságát és megmutatta a férfikort. És félve, dideregve néz az öregség elé:

Földközi tenger ölen ölel át a szürke szél és a hullám
s míg járjuk a sorsot, egybekötöttén, partról partra dobálnak.
(Füzes György)

* Az idézett vers Havas Endre fordítása.

PREDA UTLEY: JAPAN'S GAMBLE IN CHINA. (Secker and Warburg, London.) Szerző a távolkeleti eseményeket, amelyek igen bonyolultak ahhoz, hogy az újságok beszámolóit valóban tájékoztathassák az olvasót, próbálja lehetőleg érthetővé tenni. A most folyó kínai-japán háborúval kapcsolatban elsősorban Japán gazdasági és társadalmi szerkezetét, hadseregét és flottáját mutatja be, felvázolva Japán tényleges hatalmának erőnyezőit, utalva mindazokra a törekvésekre, amikre Japán falusi és városi szegénysége miatt kénytelen. Szerző csak ezután rajzolja meg a kínaiak helyzetét ismerteti Csang-Kai-Sek befolyását, illetve jelentőségét. A jelenlegi eseményeket visszavezeti a multra s teljesszélességében foglalkozik a kínai agrárszocializmus szerepével. (S.)

A TANU LELEKTANA. (Alexandru Roșca: Psihologia Marturului, Editura Institut. de Psihologie, Cluj.) A mindenkori perrendtartás legfontosabb tényezője még ma is a tanuvallomás. A tárgyi bizonyítékok az esetek legtöbbszörében legfeljebb csak alátámasztják a tanuk által igaznak vélt és állított tényeket. A tanu, az elkövetett ténynél akarattal vagy akaratlan jelenlevő személy, igen gyakran élet és halál kérdését dönti el kijelentéseivel. A modern lélektan számára ezen a ponton nyílik meg az igazságszolgáltatás gyakorlati céljait követő „tanu-lélektan“ felé az út. A tanúságot tevő egyén — kérdezi

a lélektannak ez az ága, — mennyire van pszichikailag abban az állapotban, hogy egy akarattal vagy akaratlan megfigyelt eseményt visszaadjon? Érzelmi állapota, befolyásolhatósága mennyire teszi lehetővé a tények felelevenítésére. Al. Roşca azokat a gyakorlati értékű kísérleteket, módszereket és eredményeket ismerteti könyvében, amelyek erre a kérdésre világítanak.

Bár a tanuvallomás, mint a szakkerü tudományos kísérlet tárgya, egészen újkeletű jelenség, mint Al. Roşca könyvéből kitűnik a tanúságtevő tanuvallomásának megbízhatósága és elfogadhatósága tekintetében már az ókor törvénykönyvei bizonyos fenntartásokkal élnek. Az ósrégi Manu-féle indián törvénykönyv szerint a pénzéhesek, rossz hírűek, fáradtak, szerelmesek, örültek, valamint a vádlott barátai és szolgálói nem tehetnek vallomást. Ez az ósrégi tanu-kiválasztási módszer bizonyos mértékig csirájában hordja a tudományos tanuvallomás vizsgálatot. A tudomány ép' erre törekszik: megállapítani szilárd kritériumok alapján mennyire alkalmas valamely egyén bizonyos esetekben tanuvallomás tételére.

Mindenekelőtt a tanuvallomás lélektani folyamatát vizsgálja Al. Roşca. Három főbb mozzanatot különböztet meg a tanuvallomás lélektani lefolyásában: bizonyos helyzet átélését, annak rögzítését (memorizálását) és a felelevenítést. Ennek a három mozzanatnak együttes közrejátszása a tanúságtétel egysége.

Hogy ez a lelkifolyamat gyakorlati megfigyelés tárgya lehessen, mindenekelőtt bármikor előidézhető kell legyen. Szerző több kísérletet ismertet, ahol az alap gondolat: az alanyok előtt bizonyos helyzetet lejátszani. A legismertebb hasonló eljárás, mit Al. Roşca maga is számos alanyon kipróbált: egy egyszerű helyzetet (udvar, gémeskut, kocsik jön be, udvaron fát vágnak stb.) ábrázoló képet tart bizonyos

ideig az alany elé és meghatározott időn belül leírja a látottakat. Szerző ismerteti ugyanakkor a nem szándékoltnak tűnő esetek lefolyását is. Az élettani kísérletekre összegyűlt hallgatóság elé (az egyik példa szerint), amikor a tanársegéd a mikroszkópiai vizsgálatot épp megkezdte, beállít egy ismeretlen egyén azzal, hogy X. tanár a mikroszkópért küldte. Arra a válaszra, hogy a mikroszkópra szükség van, az illető fogadkozik, hogy csak pár perc és a mikroszkópot visszahozza. Az illető elmegy, a percek telnek, és se a mikroszkóp, se az egyén többet nem jelentkezik. A tanársegéd felküld X. tanárhoz, ki leüzen, hogy nem is tud az esetről. Kiderül: szemük láttára nagyszabású lopás történt! A tanársegéd utasítására a hallgatóság valamennyi tagja leírja, mit látott. Ime egy egyszerű hasznos gyakorlati értékű példa. Amint az előbbi (bemutatott kép) és hasonló kísérlet eredményei igazolták a bemutatott kép, amit a kísérleti alanyok már eleve próbának fogtak fel, a bemutatott kép hűségű hánnyadosa ugyanazoknál az alanyoknál nagyobb mint az előidézett váratlan tanúságtételnél.

Természetesen ezeket az egyszerű kísérleteket négy szemközti kihallgatások, előre elkészített szugesztív kérdésekre kapott válaszok más irányban is kiegészítik. Ami egy tanuzási alanynál elengedhetetlenül szükséges: a befolyásolhatóság, vagyis a mások által mondott dolgoknak elfogadása szintén pontos hánnyadossal kerül kifejezésre ezeknél a kísérleteknél. Igen értékesek ezirányban Al. Roşca saját kísérletei, valamint más szerzők utján összeállított táblázatai a tanuzási befolyásolhatóság különböző eseteiről. Az eredmények szerint a 8-9 éves gyermekek 80.55 százaléka válaszol a befolyásolási szándékkal feltett kérdésnek megfelelően, pl.: volt-e veder a gémes kuton a képen, vagy van-e bajusza a katonának, holott sem gémeskut, sem katonának nincs a képen (a 10-11 éves

gyenmeknek 67.84, a 12-13 80, a 14-15 évesek 76.40, a felnőtteknek pedig 36 százaléka). Amint a nem és a tanuságtétel viszonyának tanulmányozásából kitűnik, míg a férfiak 31.87, addig a nők 38.71 százaléka engedett a befolyásolási szándékkal feltett kérdés irányában. Érdekesek Bruekink megállapításai. Eszerint a férfiak jobban emlékeznek a tulajdonságokra és a számokra, míg a nők a színeket jegyzik meg jobban, Igen értékesek a hasonló irányban végzett kísérletek a tanuságtétel és a lelki típusok viszonyáról. Egy adat a sok közül: Az objektív lelki-beállítottságú egyének 33.60 százalékban, a szubjektívek 38 százalékban hajoltak a befolyásolhatóság felé. Igen jelentőségteljesek Al. Roścának a megbízhatóság és befolyásolhatóság felderítése szempontjából a gyengeelméjűeken és más lelki betegeken végzett kísérletei is. (Fekete Ferenc)

FÖLDI MIHALY: PARIZSI MENYASSZONY. (Athenaeum Budapest). Hol kellemes, hol kényszerezdett élmény végigolvasni ezt a novelláskötetet, mert a pesti polgári irodalom ismerős akkordjai közepette fel-fel üti a fejét a nyugati irodalmak hangja. Jól esik találkozni ezzel a nyugati hanggal, mert abba a csalóka ábrándba ringatja az embert, hogy a magyar világ, a magyar polgárisultság immár átvetheti és továbbérlelheti a nyugati civilizáció intellektuális és művészi gyümölcseit; sajnos, ez csak illúzió, legalább is Földi Mihálynál, mert ez az író csak ritkán emelkedik a kitünő pastiche színvonalára fölé, az esetek többségében kényelmetlenül elvastagítja a kölcsönzött problémát és modort. Szinte novelláról novellára ki lehetne mutatni, melyik íródott Proust, Gide vagy Huxley hatása alatt, hogy csak a legnagyobbakat említsem. Amit Földi a nyugati modorhoz és a nyugati problémákhoz a magáéból hozzáad, az nem mindig egyenértékű. Egyik novellájában Gide-t mintára az iro-

dalmi mű születését, hogy úgy mondjam gestatioját dolgozza fel, de mily elnagyolt ez a lélektan, mily parlagian csodaszerű az a párhuzam, amit a regény hősnője és a valóságos hősnő között felállít; Gide ezt sokkal elhitetőbben írta meg *Faux-monnayeurs*-jében. Ha mennyi Földinél a kényelmetlenül elanyagiasodott látomány, jelenés; bizonyára sok Proust-nál és nem egy modern nyugati írónál az *Audela*-ba való sóvár pillantás, de mily szemérmesen, sejtetően és kételkedően üzik ezek az írók a metafizikával és a misztikával való kacérkodást; Földinél valami kényelmetlen nyíltsággal és meztelenséggel kínálkozik mindez. Irónknál általában túl tenyeres-talpassá válik a felhevült érzéknek és intellektusnak az a realitáson át-át-libbenő játéka, ami a modern angol és francia irodalomra bizonyos szempontból annyira jellemző. Az *Audela*, az üdvösség, a kárhozát nála nem fátyolos, művészi sejtetem, hanem meztelen tény, amire csak bosszus hitetlenkedéssel tekinthetünk. Ott, ahol Huxley módjára játszik a figurával, a lélekkel, a szellemmel — túl komoly, veszendőbe megy a kezében az az értékes irónia, ami az angol írókat oly élvezetessé teszi. S a végén, egy sereg pszeudo-misztikus és pszeudo-intellektuális novella elolvasása után leplezetlenül kerekedik ki az irólan metafizika; az időtlenség, az istenség és a végzet megközelíthetlensége, a lelkek örök körforgása, új és új alakokban való jelentkezése, fausti ember és donjuani ember, mint metafizikai ellentét és több efféle. (Szenczei László)

C. A. CRONIN: EZT LÁTTÁK A CSILLAGOK. Ha Cronin előbbi könyve (*Réztábla a kapu alatt*) az orvostársadalom teljesen indokolt méltatlankodását váltotta ki magellen, úgy ez az utóbbi könyve nagyon hálás „irodalmitörvénytörvénykezésként” lehet olyan kultúrestéken, ahol igen nagy előszeretettel üzik a törvénykezésnek ezt a fajtáját. A